[א]איתמר מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין בי רב משמיה דרב אמרי ארכביה אתרי ריכשי ושמואל אמר לא ידענא מאי אדון בה בי רב משמיה דרב אמרי ארכביה אתרי ריכשי הרי היא כמתנת בריא הרי היא כמתנת שכיב מרע הרי היא כמתנת בריא שאם עמד אינו חוזר הרי היא כמתנת שכיב מרע שאם אמר הלואתו לפלוני הלואתו לפלוני ושמואל אמר לא ידענא מאי אדון בה [א]שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ורמי דרב אדרב ודשמואל אדשמואל דשלח רבין משמיה דרבי אבהו הוו ידעי ששלח ר' אלעזר לגולה משום רבינו [ג]שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכתא כותבין ונותנין קשיא דרב אדרב קשיא דשמואל אדשמואל דרב אדרב לא קשיא הא דקנו מיניה הא דלא קנו מיניה דשמואל אדשמואל לא קשיא [ב]במיפה את כחו יתיב רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא ויתיב רבא קמיה דרב נחמן קא בעי מיניה מי אמר שמואל שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה והא [ד]אמר רב יהודה אמר שמואל שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים אף על פי שקנו מידו עמד חוזר

בידוע

רשב"ם

מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין בי רב אמרי ארכביה כו'. על כרחך בכותב כל נכסיו פליגי רב ושמואל דאי במתנת שכיב מרע במקצת שכתב בה קנין פליגי בהדיא הו"ל למימר מתנת שכיב מרע במקצת כו' ועוד הא תנן מתני' סתמא [לעיל קמו:] שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה ולא מפליג (א) בין כתב בשטר קנין בין לא כתבו בתוכו והיאך אמר שמואל לא ידענא מאי אידון בה ולא קנה הא כיון דכתיב בה קנין ומתנת מקצת היא על כרחך קתני מתני' הרי היא מתנה וכן פר"ח ועוד הא פסקא לדברי הכל [קנא:] הלכתא דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין והרי היא מעתה כמתנת בריא לגמרי ואינו יכול לחזור בו אפילו כשעומד ואם אין בה קנין אינה כלום ואפילו אם מת לא קנה ולא הוה ליה לגמרא לקובעה אחר הפסק ועוד מדרמינן עלה לקמן מדרב יהודה אמר שמואל שכיב מרע שכתב כל נכסיו כו' מכלל דהא נמי בכותב כל נכסיו מיירי: **שכתוב בה קנין.** והוא הדין אם אין כתוב קנין בתוך השטר או אפילו אין כאן השטר כלל אלא שכיב מרע שהוזיל לצוואת שכיב מרע כשחלק כל נכסיו וגם הקנה אותם בקנין סודר למקבל מתנה אבל אורחא דמלתא נקט שדרך לכתוב הצוואות והקניינין בשטר כדי שלא תשתכח הצוואה ואפי' לשמואל דאמר לא ידענא מאי אידון בה שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ה"ה אם לא נכתב הקנין בתוך השטר וכדבעינן לפרושי בסמוך ורלויה לדבר מהא דרמינן עלה בסמוך מהא דאמר רב יהודה אמר שמואל שכיב מרע שכתב כל נכסיו אע"פ שקנו מידו כו' והיינו בקנין בעלמא בלא כתיבה בשטר מיירי: **ארכביה אתרי ריכשי.** כמו רוכבי הרכש (אסתר ח) המרכבה לרכש (מיכה א). כלומר הטיל שתי כוחות לזוכה מתנה זו ע"י שכתב בה כדקליר ורמי בערקיה וכל לשון שכיב מרע נתן בה כח שכיב מרע כדמפרש לקמיה [קנג.] וע"י קנין שכתוב בה שאינו צריך בצוואת שכיב מרע אלא במתנת בריא נתן לו כח מתנת בריא שאם עמד אינו חוזר דכיון דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו ולענין מיקנא לאחר מיתה לא צריך קנין הלכך לייפות כחו של מקבל מתנה הקנה בקנין כדי שלא יוכל לחזור בו אפילו אם יעמוד מחליו: **שאם אמר הלואתו לפלוני.** בזאת המתנה אם נתן לו הלואה שחייב לו איש אחר אע"ג דליכא מעמד שלשתן קנה דקיימא לן [בגיטין] (דף יג.) מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה לא שנא מלוה ולא שנא פקדון והכא קני בצוואת שכיב מרע ואע"ג דליכא במעמד שלשתן: **לא ידענא מאי אידון בה.** דלמא לא קנה כלל אפילו אם מת דכיון דהוה קני באמירה בעלמא בצוואת שכיב מרע הואיל וליכא שיור נכסים למה לי תו לאקנויי בסודר הלכך איכא למימר מיהדר הדר ועקר ממנה כח מתנת שכיב מרע ואינו רוצה שיקנה באמירה בעלמא אלא בקנין סודר ומה הוא מקנה לו בהאי קנין מתנת שכיב מרע הוא מקנה לו דהיינו לאחר מיתה ואין שטר לאחר מיתה אלא אם כן (ד)הקנה לו מחיים א"נ אין הקנין כתוב בשטר וגם השטר לא נכתב כלל אלא שצוה ונתן מחיים כל נכסיו בצוואת שכיב מרע ומקנה בסודר אין קנין תופס שלא נתכוין להקנות אלא לאחר מיתה דמיד כשמת נפלו נכסים קמי יורשין ותו לא חיילא מתנתו: **אין כותבין ונותנין.** לאחר שמת שמא לא גמר להקנות לו בעל פה אלא עד שיכתוב השטר ושטר שנכתב לאחר מיתה לאו כלום הוא דלענין שטר לא אמור רבנן דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו אלא לענין מתנת ממון דלאי אמר תנו נותנין אף לאחר מיתה: **הלכתא כותבין ונותנין.** דלייפות כחו של מקבל מתנה נוח לכתוב: **קשיא דרב אדרב קשיא דשמואל אדשמואל.** דלעיל אמר רב בתר אומדנא דייפוי כחו של מקבל מתנה אזלינן ושמואל אמר אין שטר לאחר מיתה והכא קאמרי איפכא: **הא דקנו מיניה.** כדאמרן שכתוב בה קנין וה"ה לקנין בלא כתיבה וכיון דאקני בקנין לייפות כחו הוא דעבד: **במייפה את כחו.** כדלקמן [ע"ב] וקנינא מיניה מוסיף על מתנה דלא ייתור לשון לייפות כחו הוא וה"נ בצוואתו שאמר כתבו ותנו פירש שיכתבו בשטר ההוא ייפוי כח דקנין דמוסיף על מתנתא:

תוספות

דאין נראה לומר דקמשמע לן ברישא דאין מעמד שלשתן מועיל בשטר אם (ב)(לא תימא דתנו במתני' היינו כתבו וכו') האי גוונא שלא בא השטר לעולם לא) מהני מעמד שלשתן ועל כרחך צריכין אנו לומר הא כדאיתא והא כדאיתא רישא קמ"ל דאין גט לאחר מיתה וסיפא קמ"ל דין של מעמד שלשתן בממון ואע"ג דדייק התם בגמרא דסיפא איירי בבריא דומיא דרישא אלמא משמע שיש לנו לדמות אהדדי היינו טעמא בבריא דבעי לאוקומא בחד גוונא דאיירי בחד גברא אבל אינם דומות לגמרי אהדדי ו)[הגה"ה] ועוד י"ל דמאי דאוקומא רישא דגט שחרור במעמד שלשתן כיון דאוקי מתניתין בהכי ואשמועינן ברישא דאע"ג דאמר תנו גט לאשתי במעמד שלשתן שאשתו רוצה בכך וכן העבד לא קנו בכך אפילו אם תמצי לומר שלענין זכות נייר השטר הוי ממון ואהני ליה מעמד שלשתן לענין שכתוב בתוכו לא מהני ואע"ג דמן זוכי דמי הכא לא יזכה בו העבד דאיכא לאוקמא דמיירי שאינו באותה שעה ברשות הנפקד ואנן בעינן מיד ליד א"נ שאין הנפקד רוצה לזכות לעבד וזוכה בעל כרחו במעמד שלשתן במתנה אבל לא בגט שחרור כדפרישנא לעיל בהמוכר את הספינה (דף עו.) שמועיל מעמד שלשתן בעל כרחו של נפקד מיהו אין נראה להעמיד רישא בפלוגתא דאמוראי דאיכא דמוקי לה במעמד שלשתן ואיכא דמוקי לה בכתבו ותנו אלא ודאי בסיפא הוא דפליגי ולא הוי סיפא דומיא דרישא מכל וכל כדפרישית לעיל ולא גרסי' נמי בכך סיפא זה דאפילו בסתם מנה מיירי מתניתין כדאיתא בפ"ק דגיטין (דף יג. ושם): **מתנת** שכיב מרע שכתוב בה קנין. פירש רבינו שמואל דמיירי בשכתב לו כל נכסיו וה"ה בלא שטר אלא שהקנה לו (ג) אמרי' דאין קנין לאחר מיתה לשמואל והביא ראיה מדפריך לה לקמן מהא מילתא דשמואל דאמר שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים אע"פ שקנו לו כו' ואין נראה לרבינו יצחק בר מאיר דא"כ מתני' דקתני שכיב מרע ששייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה במאי מיירי לרב אי שלא בקנין אמאי מתנתו מתנה והא קי"ל לעיל דבעי קנין ואי בקנין א"כ סיפא דקתני לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה והא אית ליה לרב הכא דמתנתו מתנה בקנין ועוד דלשמואל דאמר אין גט לאחר מיתה הוא הדין נמי דאין קנין לאחר מיתה א"כ מתני' דקתני שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה היינו בקנין איך יועיל לשמואל כלום הלא שמא לא גמר להקנותו אלא לאחר מיתה ודוחק הוא להעמיד משנתנו במייפה כחו וכגון שאמר (ג) דבסמוך לא משמע הכי ועוד קשה מדפסיק גמרא דהלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואם עמד אינו חוזר משמע הא בכולה אם עמד חוזר ואפילו ע"י קנין והא ליתא לרב דאית ליה דקנין אלים כל כך בכל נכסיו כמו במתנת בריא ועוד קשיא דוחק גדול הוא שהגמרא אינו אומר אלא שטר והוא אמר דה"ה נמי קנין בלא שטר ועוד דלספרים דגרסינן לקמן וכגון דכתב ליה וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דמשמע שבתוך השטר כתב לו כן מיהו יש ספרים דגרסי' לקמן כגון דא"ל וקנינא מיניה כו' ונראה לר"י לפרש דמיירי בשטר דוקא והיינו טעמא דרב שסובר שלכך כתב לו קנין בתוך השטר לאלומי כחו יותר שאפי' בכל נכסיו אם עמד אינו חוזר כיון שכתב לו בתוך השטר ושמואל סבר דשטר זה אינו אלא מגרע כחו כי אע"פ שיש בו קנין אין בו בכך ייפוי כח אלא יש לנו לומר שלא גמר להקנותו אלא בשטר כו'

ורמי

עין משפט נר מצוה

קטו א ב מיי' פ"ח מהל' זכייה ומתנה הלכה יד יא סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רנ סעיף ט וסעיף יז:

רבינו גרשום

שכתוב בו קנין כו'. קרקע זו נתון לפלו' ולפלו' והקנה לו. ארכביה אתרי ריכשי. כלומר כוחות וחוזקין מחזיקין ליה: שאם עמד אינו חוזר. הואיל שכתוב בו קנין: שאם אמר הלואתי לפלו' וכתבו קנין אע"ג דלא הוה במעמד שלשתן קנה. אבל בבריא בעינן מעמד שלשתן: ושמואל אמר לא ידענ' היכי אידון בה. הואיל שכתוב בו קנין דשמא לא גמר להקנותו אלא באותו שטר שכתוב בו קנין ואין שטר כו': משום רבינו. זה רב: ואין שטר לאחר מיתה: ורב אמר לעיל ארכביה אתרי ריכשי. דרב אדרב לא קשיא הא דקנו מיניה משום הכי ארכביה אתרי ריכשי. משום דקנין מחיים הוא ולא לאחר מיתה ולא הוי שטר לאחר מיתה דקנין מחיים הוה אבל אי לא קנו מיניה אלא אמר כתבו ותנו מנה לפלו' ולא הספיקו לכתוב וליתן עד שמת אין כותבין ואין נותנין ומשום דאין שטר לאחר מיתה: והכא דקאמר דנותנין במיפה את כחו קאמר להו אף כתובו והבו. מדקאמר אף כתובו משמע דמתנה מחיים הואי ולהכי אמר אף כתובו כדי ליפות את כחו שיהא נמי שטר אבל היכא דלא מיפה את כחו לא קנה דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה: מי אמר שמואל הכי שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר כו' והא אמר רב יהודה אמר שמואל כו'.

מסורת הש"ס

א) כתובות דף נה:, ב) לעיל דף קלה:, גיטין דף ט:, ג) לעיל דף קמו:, ד) פ"א מסר, ה) גי' רש"ל וגי' רש"א ת"כ אף לדידיה תנו דמתני' היינו כתבו ותנו דססי"ג, ו) גי' רש"ל שייך, ז) רש"ל.

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה מתנת ש"מ וכו' בין כתב בשטר קנין. נ"ב פי' אע"פ דמיירי דקנו מיניה מ"מ לא מפליג בין כתב הקנין בתוך השטר בין לא כתבו בתוך השטר: (ב) תוס' ד"ה מתנת וכו' אלא שהקנה לו נמי אמרינן: (ג) בא"ד וכגון שאמר וקנינא כו' דבסמוך לא משמע וכו' דדוחק גדול וכו' על מתנתא דא דמשמע:

מוסף רש"י

שייך לעמוד הקודם

בסילוא דלא מבע דמא. קוץ שאינו מוציא דם בנוקבו בבשר, כלומר שמחא ונדר (כתובות צא.). **בוקי סריקי.** כדים ריקים, כלומר דברים שאין טעם (עי' לז: חולין נ.). **שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת.** דמתנת שכיב מרע במקצת אם עמד מחליו אינו חוזר בו הואיל ושייר לעצמו הרי היא כמתנת בריא הלכך בין עומד מחליו בין מת מתנתו קיימת, דשלא מחמת מיתה נתן (לעיל קמו:). **לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת.** ואם עמד חוזר אפילו קנו מידו, שנראין הדברים שמחמת מיתה נתן ועל מנת שאם לא ימות לא יתקיים מתנה, דמדלא שייר מידי אמרינן לאו אדעתא דהכי יהב ליה שאם יעמוד מחליו ימות ברעב ויצטרך לבריות, אבל אם מת מיהא מתנתו מתנה בין שייר בין לא שייר (שם. עי"ש). **בני רוכל.** אם אביהן (לקמן קנו:). **והיא בשנים עשר מנה.** כך היתה שוה (שם). **האומר תנו גט זה לאשתי וגו'.** גרסינן במתני' ולא גרסינן תן, שלא מסרם ליד שליח בחייו. **לא יתנו לאחר מיתה.** דגיטא לא הוי עד דמטי לידיה וכי מטי לידיה הא מית ליה ושחרור ופקעה ליה רשותיה (גיטין יג.). **מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין.** ששייר לעצמו שלא נתן כל נכסיו, ובעי קנין דכיון דשייר לגרמיה מידי אינו כמצוה מחמת מיתה, הואיל וחס על פרנסת עצמו והרי היא כמתנת בריא (גיטין טו.).

עד כאן שייך לעמוד הקודם

מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין. מתנת שכיב מרע אינה צריכה קנין, שתקנו חכמים שדבריו ככתובים וכמסורים, שלא תטרף דעתו עליו, ואם כתוב בה קנין אמר רב **ארכביה אתרי ריכשי,** כמו (אסתר ח) רוכבי הרכש, כלומר נתן בה שתי כחות, על ידי שכתוב בה לדקליר ורמי בערסיה וכל לשון שכיב מרע, נתן בה כח שכיב מרע, ועל ידי קנין שכתוב בה, שאינו נוהג אלא בבריא, נתן בה כח בריא, ויפה מפרש להו כח מתנת בריא, שאם עמד מחליו אינו חוזר ממתנתו, משא"כ בשכיב מרע, והרי היא כמתנת ש"מ שאין במתנת בריא אפילו בקנין, שאם כתב במתנה זו הלואתי שהלויתי לפלוני נתונה לפלוני זה הלואתו לפלוני, ואילו גבי בריא משום קנין לא קני ביה, שאין מטבע נקנה בחליפין אלא אגב קרקע. כדאמרינן בהזהב (מו.) וזה קנה אם מת לא מחמת קנין אלא מחמת דברי ש"מ (כתובות נה:). **שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר.** שמא להכי כתב בה קנין דלא גמר להקנותו מתנה זו על ידי דברי שכיב מרע שהן ככתובים וכמסורים דמי, אלא על ידי כתיבה וקנין כבריא, דסתם קנין לכתיבה עומד, ושטר ש"מ אינו קונה מחיים, שהרי אין דעתו ליתן כלום אלא לאחר מיתה, ואפילו לר' יוסי דאמר (גיטין עב.) זמנו של שטר מוכיח עליו, הני מילי בבריא הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, דדעתו לאקנויי גוף הקרקע מהיום ופירות לאחר מיתה, אבל זה אין דעתו ליתן כלום מחייו כלום, וכיון דמית תו לא מצי לאקנויי מידי, דהא ליתיה דליקני מיניה (כתובות נה:). **שמא לא גמר להקנותו.** ע"פ צוואתו בתקנה דתקון רבנן לשכיב מרע, **אלא בשטר.** לא מצי פטרה לידיה ליקניתו בשטרא, ואין שטר מקנה לאחר מיתה. דהא פקעה ליה רשותיה דעיתן (גיטין ט:).